

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПСИХОЛОГІЇ ОСОБИСТОСТІ
НА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРИ

МАТЕРІАЛИ
III Міжнародної науково-практичної конференції

Національна академія педагогічних наук України
Міністерство освіти і науки України
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра загальної та практичної психології Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка
Спільна наукова лабораторія психології навчання Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка та Інституту психології
імені Г.С. Костюка НАПН України
Кафедра соціальної педагогіки Інституту педагогіки
Жешівського університету (м. Жешів, Республіка Польща)
Академія імені Яна Длугоша в Ченстохові
(м. Ченстохова, Республіка Польща)
Кафедра психології Брестського державного університету
імені О.С. Пушкіна (м. Брест, Республіка Білорусь)
Інститут Едукології та соціальної роботи філософського факультету
Прайшського університету (м. Прайшів, Словачка Республіка)
Навчальний Комплекс Громадських Школ у Кошицях
(м. Кошице, Республіка Польща)
Кафедра психології Білоруського державного університету
(м. Мінськ, Республіка Білорусь)

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ ОСОБИСТОСТІ
НА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРІ**

МАТЕРІАЛИ

**III МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ,**

**присвяченої 100-річчю від дня заснування Кам'янець-
Подільського національного університету імені Івана Огієнка**

15 лютого 2018 року

**Кам'янець-Подільський – Київ – Жешів – Ченстохова – Брест –
Прайшів – Кошице – Мінськ, 2018**

Птуха І.С. Організаційні технології в структурі професійного психологічного відбору персоналу в міжнародні організації	139
Ренке С.О. Соціально-психологічна стать особистості як найважливіший чинник розвитку професійного образу «Я»	144
Сімко А.В. Аналіз діагностики та корекції психомоторики старших дошкільників з порушеннями інтелектуальної діяльності	148
Сімко Р.Т. Психологічні особливості особистості військовослужбовця	152
Славіна Н.С. Основні фактори шкільної тривожності	155
Солтис Н.С. Особливості соціалізації особистості дошкільника	160
Хабірова Л.І. Особливості навчальної мотивації підлітків з різним рівнем розвитку творчого мислення	164
Чебан М.Є. Особливості визначення типу темпераменту за допомогою різних методик	170
Чеканська О.А., Верцімаха М.В. Мотиваційна сфера підлітків під час користування мережею Інтернет	174
Чип Р.С. Образ Я у контексті становлення гендерної ідентичності старших підлітків	178
Шевцова О.В. Розвиток особистісного самовизначення у ранньому юнацькому віці	183
Шевцова О.М. Схильність учнів старшої школи до анонімності: соціально-психологічні чинники	187
Шевчук О.В. Психолого-педагогічні особливості формування творчої	

особистості на заняттях інформатики студентами коледжу	192
Шмідзен І.Ю. Вплив емоційної стійкості на формування лідерських якостей особистості	194
Шербак Т.І. Проблема переживання почуття самотності в ранньому дорослому віці	199
Яворська М.І. Вплив навчальної діяльності молодшого школяра на формування його вольових якостей	204

все ж простежується слабо виражена Інтернет-залежність.

Отже, проаналізувавши результати діагностичного обстеження, можна зробити **висновок**, що основними мотивами у користуванні мережею Інтернет обраної вибірки є розважальний та пізнавальний (освітній); високий рівень домагань і самооцінки свідчать про те, що користування Інтернетом здійснюється з метою покращення своїх навчально-освітніх результатів, виконання шкільних завдань та як спосіб пасивного відпочинку; ціннісні орієнтації в більшості індивідуалізовані, тобто спрямовані на саморозвиток, кар'єру, розваги; сильно виражена Інтернет-залежність відсутня.

Список використаних джерел

1. Лучинкіна А. І. Аналіз мотиваційної складової інтернет-соціалізації. / А. І. Лучинкіна // Практична психологія та соціальна робота. – 2014. – № 9 (186). – С. 1–4.
2. Янг К. Діагноз – Інтернет-залежність / К. Янг // Світ Інтернет. – 2000. – № 2. – С. 24–29.

Чіп Р.С., аспірантка кафедри практичної психології,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна

ОБРАЗ Я У КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ

Актуалізація проблеми становлення гендерної ідентичності зумовлена соціокультурними змінами, що детермінують самовизначення дівчат і хлопців у просторі гендерних цінностей. Складність і багатогранність означеної проблеми вимагає ґрунтовного теоретичного вивчення та емпіричного дослідження, оскільки обумовлена віковими закономірностями, індивідуально-психологічними особливостями особистості, низкою соціально-психологічних чинників. Соціальна ситуація розвитку, почуття

дорослості, якісно новий рівень розвитку самосвідомості, реалізація суб'єктного потенціалу, особливості комунікативної взаємодії – це ті основні детермінанти, що визначають становлення гендерної ідентичності зростаючої особистості у вимірі традиційної чи егалітарної культури сучасного суспільства.

Метою статті є аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження образу Я старших підлітків у контексті становлення гендерної ідентичності.

Дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених (С. Бем, Ш. Берн, В. Васютинський, Т. Говорун, П. Горностай, Н. Городнова, Е. Еріксон, В. Каган, О. Кікінежді, І. Кльовина, Л. Колберг, І. Кон, О. Кочарян, Л. Ожигова, І. Романов, В. Романова, З. Фройд, Л. Шнейдер, Т. Юферєва та ін.) засвідчують важливість становлення гендерної ідентичності у процесі соціального та особистісного самовизначення зростаючої особистості, пов'язаного із формуванням образу Я.

Становлення гендерної ідентичності у старшому підлітковому віці, зазначає О. Кікінежді, проявляється як взаємовплив усвідомленого і несвідомого засвоєння стереотипізованих та егалітарних настановлень і очікувань соціуму; специфіка гендерної ідентичності проявляється через феміно-маскулінно-андрогінний конструкт, що зумовлює диференціацію чи інтеграцію статево-рольової поведінки [1].

Гендерна ідентичність виступає узагальненим образом Я і визначається як особистісне утворення, що детермінує усвідомлене самовизначення дівчат і хлопців старшого підліткового віку у системі гендерних цінностей. З метою виявлення гендерних характеристик у структурі Я-концепції старших підлітків, а також для дослідження установок особистості на себе ми використали методику «Хто Я?» М. Куна-Т. Макпартленда [2], теоретичною основою якої є уявлення про особистісне Я як про інтеріоризовану індивідуальну позицію в соціальній системі взаємодії. У відповідях респондентів відображені ролі і характеристики-визначення, з якими вони себе ідентифікують; соціальний статус і особистісні риси, що структурують образ Я.

Застосування методу контент-аналізу та якісного аналізу результатів дослідження дозволяє проаналізувати зміст

самоідентифікації досліджуваних і визначити когнітивну складність структурованого образу Я як критерію становлення гендерної ідентичності, що визначається через повноту та диференційованість самоописів старших підлітків.

Згідно проведеного якісного аналізу відповідей респондентів можна констатувати, що структура і зміст самоідентифікацій старших підлітків характеризується значними гендерними відмінностями, спостерігається певна вікова динаміка. Зокрема дівчата частіше за хлопців у структурованні образу Я використовують наступні категорії: ідентифікація з людством, особистісна ідентифікація, соціальні ролі, вікова ідентифікація, особливості зовнішнього вигляду, моральні якості, особистісні негативні якості, фемінні якості, комунікативне Я, перспективне Я, діяльне Я. Водночас у вибірці хлопців вищі показники виявлено за іншими категоріями: статева ідентифікація, персональне Я, особистісні позитивні якості, маскуліні якості, національно-громадянська ідентифікація.

Вікова динаміка щодо самоідентифікацій у конструюванні образу Я старшими підлітками характеризується зростанням показників ідентифікації з людством, соціальних ролей, статевої ідентифікації, діяльного Я у вибірці хлопців. Позитивна вікова динаміка у самоописах дівчат виражається у зростанні показників за наступними категоріями: особистісна ідентифікація, особистісні негативні якості, комунікативне Я. Спостерігається тенденція до зростання у віковому діапазоні показників, отриманих за категоріями вікова ідентифікація, особливості зовнішнього вигляду, особистісні позитивні якості, моральні та фемінні якості, що є характерним для усієї вибірки досліджуваних.

Проведений якісний аналіз результатів дослідження дозволяє виокремити три рівні когнітивної складності гендерних уявлень, відповідно до повноти та диференційованості образу Я: високий (повний та диференційований самоопис), середній (повний та низький рівень диференційованості або неповний та високий рівень диференційованості), низький (неповний та низький рівень диференційованості). Рівень повноти визначається кількістю самоописів опитаних: неповний (1-10), повний (11-20).

Диференційованість образу характеризується кількістю категорій, що використовувалися опитаними і представлена нижчим (1-6) та вищим (7-12) рівнями.

Порівняння показників рівнів прояву когнітивної складності гендерних уявлень опитаних обох статей дозволило виявити високий рівень у 42,50 % дівчат та 30,00 % хлопців. Вікова динаміка зростання показника високого рівня когнітивної складності в обох статевих вибірках свідчить про тенденцію до диференціації гендерних уявлень у процесі дорослішання (від 36,67 % дівчат 13-14 років до 48,36 % дівчат 14-15 років та від 26,67 % до 33,33 % опитаних хлопців відповідно). Це свідчить про зростання повноти і диференційованості гендерних уявлень хлопців і дівчат старшого підліткового віку.

Середній рівень показників сформованості гендерних уявлень, що лежать в основі конструювання образу Я, демонструють 28,33 % дівчат та 20,83 % хлопців. Розподіл показників цього рівня з віком змінюється у напрямку зменшення у дівчат – від 33,33 % до 23,33 % та у напрямку збільшення у хлопців – від 18,33 до 23,33 %.

Низький рівень когнітивної складності гендерних уявлень серед досліджуваних спостерігається у 29,17 % дівчат та 49,17 % хлопців. Це вказує на те, що майже половина опитаних хлопців відчуває певні труднощі у конструюванні образу Я, тому їхні самоописи є неповними та низько диференційованими. У своїх відповідях хлопці найчастіше використовують ті категорії, що відносяться до індивідуального рівня самосвідомості (В.В. Столін), тобто показують належність до таких груп як стать, вік, соціальний статус (школяр, учень) тощо. Самоописи досліджуваних, що відображують особистісні самоідентифікації: «особистість», «індивідуальність», «унікальна», «неповторна», «особлива», «філософ»), обумовлені результатом власного вибору самого суб'єкта, здійсненим внаслідок специфічної самооцінки, і є більш значущими на глибинному рівні, ніж об'єктивні самохарактеристики. Відсутність особистісних самоідентифікацій у самоописах респондентів обох статей суттєво впливає не лише на повноту, а й на диференційованість гендерних уявлень, що визначають рівень когнітивної складності у конструюванні образу Я.

Домінування у самоописах дівчат особистісних ідентифікацій та виокремлення особистісних якостей свідчить про їх інтелектуальну, моральну та особистісну зрілість; обумовленість швидкими темпами статевого дозрівання та здатністю до більшої вербалізації та деталізації образу Я, порівняно із хлопцями.

Варто відзначити, що у відповідях досліджуваних із низьким рівнем розвитку гендерних уявлень особливе місце посідають соціальні ролі, що визначають соціальний статус, статеvu приналежність та сімейні ролі, натомість відсутні категорії особистісної ідентифікації, дуже рідко серед самохарактеристик зустрічаються особистісні якості, у тому числі моральні, інтелектуальні та феміно-маскулінні якості. Водночас показник низького рівня когнітивної складності гендерних уявлень з віком зменшується як у дівчат (від 30,00 % до 28,33 % опитаних), так і у хлопців (від 55,00 % до 43,34 % опитаних).

Здійснений якісний аналіз отриманих результатів свідчить про те, що 36,25 % старших підлітків має високий рівень когнітивної складності гендерних уявлень, що характеризується повнотою та диференційованістю самоідентифікацій, які структурують образ Я. Середній рівень характерний для 24,58 % опитаних усієї вибірки, а низький – притаманний 39,17 % опитаних. Окрім цього, спостерігається тенденція до збільшення з віком відсоткового співвідношення показників високого (від 31,67 % опитаних 13-14 років до 40,83 % опитаних 14-15 років обох статей) та зменшення низького (від 42,50 % опитаних 13-14 років до 35,83 % дівчат і хлопців 14-15 років) рівнів когнітивної складності гендерних уявлень, що підтверджує розвиток когнітивного компонента гендерної ідентичності старших підлітків.

Висновки. Аналіз результатів дослідження самохарактеристик дівчат та хлопців старшого підліткового віку підтвердив загальні тенденції, виявлені у наукових доробках інших вчених (О. Кікінежді, В. Століна, О. Шевченко, Т. Яблонської).

Складність і актуальність проблеми становлення гендерної ідентичності старших підлітків вимагають ґрунтовного теоретичного вивчення та емпіричного дослідження, на що будуть спрямовані наші подальші наукові розвідки.

Список використаних джерел

1. Кікінежді О.М. Гендерна ідентичність в онтогенезі особистості: монографія / О.М. Кікінежді. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – 400 с.
2. Кун Т. Эмпирическое исследование установок на себя / Т. Кун, Т. Мак-Партленд // Современная зарубежная социальная психология: Тексты / [под ред. Г. М. Андреевой и др.]. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1984. – 256 с.

Шевцова О.В., студентка 4 курсу спеціальності «Психологія»
Науковий керівник: **Славіна Н.С.**, кандидат психологічних наук,
 доцент кафедри загальної та практичної психології,
 Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
 м. Кам'янець-Подільський, Україна

РОЗВИТОК ОСОБИСТІСНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ У РАНЬОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Рання юність – початок практичної реалізації життєвих планів, які формуються кінця підліткового віку. Наближення до закінчення школи потребує професійного і особистісного самовизначення і юнацький вік був пов'язаний з пошуком відповіді на два запитання: «яким бути» і «ким бути», обидва процеси ідуть паралельно і взаємопов'язані. Об'єднуючий напрямок розвитку є рух від дитячої залежності до дорослої відповідальності [1].

Юнацтво і молодість – це дійсно "ранок життя", що забезпечує творчу продуктивність, імовірність якомога більшої самореалізації протягом подальшого життєвого шляху. Цей вік не менш складний, ніж підлітковий, його насиченість новим досвідом, суперечливістю і різноспрямованістю важко переоцінити. Можливо, саме тому К.Ушинський називав період від 16 до 23 років найвирішальнішим у житті людини, коли остаточно складається фундамент ціннісних орієнтацій, вимальовується проекція головних напрямів пошуків самореалізації на інших вікових етапах. Професійні інтереси,